

Baština Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

**Doprinos akademika Mirka Pejanovića razvoju
politologije (povodom 80. godišnjice života i 40
godina naučnoistraživačkog rada): Jubilej**

Cvitković, Ivan

2025

Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

<https://bastina.anubih.ba/handle/123456789/849>

Preuzeto s Baštine Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

<https://bastina.anubih.ba/>

IDEJA ZAVNOBiH-A U NAUČNOM OPUSU MIRKA PEJANOVIĆA

Husnija Kamberović

dopisni član

Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine

hkamberovic@anubih.ba

ORCID: 0000-0003-0460-5018

Apstrakt: U radu se predstavljaju uvidi Mirka Pejanovića u važnost ideje ZAVNOBiH-a za koncept državnosti Bosne i Hercegovine. Njegova istraživanja su važna jer ona ne samo da pokazuju kontinuitet bosanskohercegovačke državnosti nego nude i model za očuvanje državnosti Bosne i Hercegovine u budućnosti. Ključna ideja ZAVNOBiH-a je ravnopravnost naroda, a Pejanović u svojim istraživanjima pokazuje kako je ta ideja, sadržana već u odlukama Prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a, bila zastupljena u svim ustavima Bosne i Hercegovine (1946, 1963, 1974), kao i u prečišćenom tekstu Ustava RBiH iz 1993, u kojem se Bosna i Hercegovina definira istovremeno kao država ravnopravnih građana i država ravnopravnih naroda.

Odlika svih njegovih radova je interdisciplinarnost u pristupu, kombinacija historiografskog i politološkog pristupa, i taj pristup daje posebnu vrijednost njegovom akademskom radu. Pejanovićevi uvidi prate razvojnu liniju ideje o ravnopravnosti naroda od ZAVNOBiH-a 1943. do Odluke Ustavnog suda o konstitutivnosti naroda na cijelom prostoru države Bosne i Hercegovine 2000. godine. On ukazuje na suprotstavljenost zavnbihovske ravnopravnosti naroda, s jedne, te etničke diskriminacije u postdejtonskoj Bosni, kao posljedice etničkih podjela tokom rata, s druge strane. Zato su njegova istraživanja važna ne samo za historiografiju nego i za savremene diskusije o uređenju Bosne i Hercegovine.

Ključne riječi: Bosna i Hercegovina, ZAVNOBiH, Mirko Pejanović, ravnopravnost naroda, konstitutivnost naroda, etnička diskriminacija

Jedna od važnih tema kojima se Mirko Pejanović bavio u svom naučnom radu odnosi se na ZAVNOBiH i temeljne ideje koje je ZAVNOBiH uspostavio i na kojima je Bosna i Hercegovina kao država funkcionirala tokom druge polovice 20. stoljeća. Pejanović u pristupu istraživanju ideja ZAVNOBiH-a polazi s politoloških i historiografskih pozicija. On analizira historijske kontekste u kojima su održana tri zasjedanja ZAVNOBiH-a 1943, 1944. i 1945. godine, ali ide i dalje od toga pa kao politolog traži uporišta u tim idejama za rješavanje savremene političke krize države Bosne i Hercegovine. Pejanović, dakle, interdisciplinarnim pristupom istražuje povijesnu temu, ali cilj njegovog istraživanja nije samo spoznaja historijske realnosti same po sebi nego traganje za modelima rješavanja aktualnih kriza na temelju historijskih iskustava. Zato su njegovi uvidi u razvoj ideje ZAVNOBiH-a važni ne samo za historijsku nauku nego i za savremeno bosanskohercegovačko društvo i državu. Istražujući ideju ZAVNOBiH-a, Pejanović objašnjava kontinuitet državnosti Bosne i Hercegovine u drugoj polovici 20. i početkom 21. stoljeća.

Pejanović je o ideji ZAVNOBiH-a govorio na naučnom skupu povodom 70 godina održavanja Prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a. Skup je organizirao Institut za istoriju, a saopćenja su objavljena u institutskom časopisu *Historijska traganja*. Pejanović je na ovom skupu pokazao kontinuitet državnosti BiH od ZAVNOBiH-a 1943. do Dejtonskog mirovnog sporazuma 1995. godine. Koliko se može pratiti iz Pejanovićeve bibliografije, ovo je bio njegov prvi rad u kojem je na tako izravan način uspostavio vezu između ova dva povijesno udaljena događaja. Pejanović najprije ocrtava povijesni kontekst nastanka ideje ZAVNOBiH-a. Na temelju dostupnih izvora i literature on pokazuje stanje na ratištu sredinom 1943. godine, kada su snage Narodnooslobodilačkog pokreta izvojevale velike pobjede na prostoru Bosne i Hercegovine. Riječ je o pobjedi na Neretvi i razbijanju četničkih snaga, ali je nakon toga uslijedila tzv. Peta neprijateljska ofanziva, u kojoj su se partizanske snage našle opkoljene na prostoru Maglića, Volujka, Tjentišta i Zelengore. Josip Broz Tito se s glavninom snaga uspio probiti iz obruča prema istočnoj Bosni i jedno vrijeme boravio je u naselju Plahovići, prigradskom dijelu Kladnja. Pejanović piše da je tada Tito odlučio početi pripreme za održavanje Drugog zasjedanja AVNOJ-a. U pripremama za to zasjedanje on je potaknuo lidere partizanskog pokreta u Bosni i Hercegovini, nakon razgovora s delegacijom koju su činili Rodoljub Čolaković i Avdo Humo, da i sami pokrenu pripreme za održavanje ZAVNOBiH-a. Pejanović naglašava da je u pozadini te ideje bila Titova namjera da potakne bosanskohercegovačke lidere da pokrenu pitanje ravnopravnog statusa BiH u budućoj jugoslavenskoj državi. Nakon razgovora s Titom u Plahovićima, bosanskohercegovački lideri su počeli pripreme za zasjedanje ZAVNOBiH-a, a “partizanske jedinice i NOO-i postaće autentična socijalna osnova naroda koji se bore za svoju slobodu, u izboru delegata za prvo zasjedanje ZAVNOBiH-a” (Pejanović, 2013: 29; 2015), koje je svoje prvo zasjedanje održalo u Mrkonjić-Gradu 25. novembra 1943. godine.

Pejanović u ovom radu prati političke pripreme za Prvo zasjedanje koje su se odvijale nakon ovog susreta s Titom. On se oslanja na objavljene dokumente, svjedočenje Avde Hume i drugih tadašnjih političkih aktera, uspostavlja hronologiju događanja, a osnovna linija koju prati u vezi je s odnosom ZAVNOBiH-a i koncepcije bosanskohercegovačke državnosti. Zato on skreće pažnju i na diskusiju koju je tadašnje bosanskohercegovačko rukovodstvo imalo s članovima CK KPJ – Mošom Pijadeom, Sretenom Žujovićem i Milovanom Đilasom – koji su pripremali nacrt odluka Drugog zasjedanja AVNOJ-a. Koncepcija “punog oblika bosanskohercegovačke državnosti”, koju je zastupalo rukovodstvo BiH, razlikovala se od koncepcije autonomije, koju su zastupali članovi CK KPJ. Zato Pejanović detaljno ukazuje na argumente Bosne i Hercegovine, sve do razgovora koji je delegacija Bosne i Hercegovine vodila s Titom i na kojem je Tito podržao bosanskohercegovačke argumente. Ovdje je za nas ključna ne samo ova detaljna analiza argumenata koju Pejanović izvodi nego ideja koju on razvija. Ta ideja bi se mogla svesti na sljedeću formulaciju: ideja ZAVNOBiH-a je istodobno i ideja bosanskohercegovačke državnosti.

To je posebno vidljivo u odlukama Drugog zasjedanja ZAVNOBiH-a 1944, o čemu Pejanović također piše u ovom radu. On posebno naglašava činjenicu da je na Drugom zasjedanju “u državost Bosne i Hercegovine inkorporirana ravnopravnost naroda” (Pejanović, 2013: 35), da bi na Trećem zasjedanju izgradnja državnosti BiH bila dovršena definitivnim konstituiranjem državne vlasti, prerastanjem ZAVNOBiH-a u Narodnu skupštinu Bosne i Hercegovine i formiranjem prve vlade federalne Bosne i Hercegovine. Time je Pejanović zaokružio svoje razumijevanje ideje ZAVNOBiH-a povezujući je s državnošću BiH i pri tome posebno naglašavajući princip ravnopravnosti naroda i važnost državnih institucija – Narodne skupštine i Vlade. Pejanović je u ovom radu pratio razvoj tih principa u Bosni i Hercegovini od 1945. do 1990, ukazujući na velike promjene koje su se odvijale krajem 20. i početkom 21. stoljeća, ali vraćajući se osnovnim principima ZAVNOBiH-a iz 1943. i 1944. kao temeljima na kojima se može graditi sada potpuno samostalna država Bosna i Hercegovina.

Nakon ovog prvog naučnog rada o ZAVNOBiH-u Pejanović se u nekoliko navrata vraćao ovoj temi produbljujući svoja saznanja i šireći perspektive gledanja na ZAVNOBiH. Prvim zasjedanjem ZAVNOBiH-a Pejanović se bavio i 2019. na skupu što ga je organizirala Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine povodom 75 godina od zasjedanja. Na ovom skupu podnio je referat pod naslovom “Kontinuitet razvoja državnosti Bosne i Hercegovine od Prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a 1943. godine do referenduma građana o suverenosti i nezavisnosti 1992. godine” (Pejanović, 2019; 2021a). U ovom radu on je zaključio:

Unutar narodnooslobodilačkog i antifašističkog pokreta u Jugoslaviji i Bosni i Hercegovini tokom Drugog svjetskog rata nastala je ideja ZAVNOBiH-a kao sveopšteg političkog predstavništva građana i naroda u Bosni i Hercegovini.

Na ideji ZAVNOBiH-a obnovljena je i uspostavljena savremena državnost Bosne i Hercegovine, na Prvom zasjedanju ZAVNOBiH-a 1943. godine. Političko-ustavna organizacija bosanskohercegovačkog društva, utemeljena odlukama Prvog (1943), Drugog (1944) i Trećeg (1945) zasjedanja ZAVNOBiH-a, postala je istorijski pronađen politički oblik organizacije multietničkog i multikulturnog društva koje u viševjekovnom trajanju egzistira u Bosni i Hercegovini. *Bit njene državnosti je ravnopravnost građana i istovremeno ravnopravnost naroda koji žive u Bosni i Hercegovini.* (Pejanović, 2019: 27-28)

Na skupu održanom u Sanskom Mostu 2019. povodom 75 godina od Drugog zasjedanja ZAVNOBiH, Pejanović je detaljno analizirao odluke s tog zasjedanja i pri tome ponovo akcenat stavio na ideju državnosti Bosne i Hercegovine i razvoj institucija kao ključnog faktora u izgradnji državnosti (Pejanović, 2020b: 37). To je posebno naglašeno u radu povodom 75 godina od Trećeg zasjedanja ZAVNOBiH-a. Ovaj skup je organizirala Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, a Pejanović je podnio referat u kojem je posebno analizirao odluku o formiranju prve vlade Bosne i Hercegovine, što je ocijenio kao završetak konstitucije državne vlasti Bosne i Hercegovine. (Pejanović, 2020a)

Osim ovih krupnih tema i referata koje je podnosio na okruglim stolovima povodom 70. i 75. godišnjice od zasjedanja ZAVNOBiH-a, Pejanović je u razdoblju od desetak godina objavio niz drugih radova i održao više predavanja o sličnoj temi. Tako je, na primjer, o važnosti Titovog razgovora s delegacijom PK KPJ za BiH u julu 1943. u Plahovićima kod Kladnja detaljno pisao u članku naslovljenom "Titova koncepcija državnosti Bosne i Hercegovine: od razgovora u Kladnju u julu 1943. sa rukovodstvom PKKPJ za Bosnu i Hercegovinu do prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a", koji je predstavljen na okruglom stolu o tom događaju i potom objavljen u posebnom zborniku (Pejanović, 2024). Iako se čini da Pejanović u ovom radu veliku važnost posvećuje ulozi (Titove) ličnosti u sazivanju i kasnije odlukama ZAVNOBiH-a, akcenat je i ovdje stavljen na povezivanje ideja ZAVNOBiH-a i državnosti Bosne i Hercegovine. On, doduše, naglašava da je inicijativa za održavanje ZAVNOBiH-a došla od Tita, ali ukazuje i na to da je ideja o državnosti BiH, a ta ideja će biti u osnovi ZAVNOBiH-a, produkt unutarnjeg dozrijevanja u BiH i evoluiranja koncepta narodne autonomije u koncept državnosti, što je u razgovoru s Titom posebno naglasio Avdo Humo. Pejanović je tako ne samo reafirmirao važnost ovog susreta u Plahovićima za kasnije sazivanje ZAVNOBiH-a nego je i posebno razradio temeljne odrednice osnovnih akata donesenih na Prvom zasjedanju ZAVNOBiH-a, posebno njegove Rezolucije. On je podvukao i važnost činjenice da uz komuniste na zasjedanju ZAVNOBiH-a sudjeluju i neki predstavnici prijeratnih građanskih stranaka i kulturnih društava, kao što su Bogomir Brajković, Jure Begić, Ante Kamenjašević, Jure Mikulić, Aleksandar Preka, Niko Tolo, Ismet Bektašević, Simo Eraković, Sulejman Filipović, Sulejman Dizdar, Hamdija Čemerlić, Muhamed

Sudžuka, Novak Mastilović i tako dalje. Pejanović i ovdje posebno izdvaja stav iz Rezolucije o Bosni i Hercegovini kao državi “u kojoj će biti osigurana puna ravnopravnost i jednakost svih Srba, Muslimana i Hrvata”.

U Pejanovićem pristupu istraživanju ZAVNOBiH-a dominira, dakle, ideja državnosti. Zato se on ne ograničava samo na konkretni povijesni kontekst održavanja tri zasjedanja ZAVNOBiH-a od 1943. do 1945. nego analizira i koliko su ideje ZAVNOBiH-a bile prisutne u političkoj praksi demokratskih snaga u Bosni i Hercegovini. Učinio je to najtemeljitije u jednom radu iz 2021. godine. Tu je jasno istakao kako je jedino ideja ZAVNOBiH-a oblik političke organizacije multietničkog bosansko-hercegovačkog društva (Pejanović, 2021b; 2023).

Tu dolazimo do ključnog pitanja u Pejanovićevom razumijevanju ideja ZAVNOBiH-a. Ako to pokušamo sumirati, onda možemo zaključiti da je za njega osnovna važnost ZAVNOBiH-a u tome što se pojavljuje kao temelj bosanskohercegovačke državnosti. Osnovna ideja koju on vidi u ZAVNOBiH-u kao najvišem političkom predstavništvu Narodnooslobodilačkog pokreta u Bosni i Hercegovini jest ravnopravnost i jednakost svih naroda i svih građana. U tome on vidi model za konstituciju savremene države Bosne i Hercegovine.

Ovo pitanje ravnopravnosti naroda kao temeljne vrijednosti ZAVNOBiH-a Pejanović je povezivao i s razvojem Bosne i Hercegovine u postdejtonskom razdoblju (Pejanović, 2005). U članku o ustavnoj ravnopravnosti naroda u Bosni i Hercegovini u kontekstu provedbe Dejtonskog sporazuma, Pejanović polazi od ideje o političkoj ravnopravnosti naroda u koncepciji Narodnooslobodilačkog pokreta BiH 1941–1945, čiji su korijeni postavljeni na Prvom zasjedanju ZAVNOBiH-a 1943. i imaju kontinuitet do referenduma o nezavisnosti i suverenosti 1992. godine (Pejanović, 2005: 235). Posebno naglašava stav iz Rezolucije Prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a, u kojem se ravnopravnost izričito navodi: “Slobodna i zbratimljena Bosna i Hercegovina, u kojoj će biti osigurana puna ravnopravnost i jednakost svih Srba, Muslimana i Hrvata.” (Pejanović, 2005: 236).¹ Načelo ravnopravnosti naroda je kasnije bilo zastupljeno u svim ustavima Bosne i Hercegovine (1946, 1963. i 1974), a prema Pejanovićevom mišljenju to načelo je ostalo vidljivo i u prečišćenom tekstu Ustava RBiH iz 1993, u kojem se Bosna i Hercegovina definira istovremeno kao država ravnopravnih građana i država ravnopravnih naroda. Da bi to argumentirao, on citira odredbu Ustava: “U Republici Bosni i Hercegovini zajamčena je ravnopravnost naroda Bosne i Hercegovine i pripadnika drugih naroda koji u njoj žive” čime je “sačuvan kontinuitet ideje ustavne ravnopravnosti naroda” (Pejanović, 2005: 239).

¹ Vrijedi skrenuti pažnju na to da se u Rezoluciji Prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a 1943. upotrebljavaju pojmovi “ravnopravnost i jednakost” Srba, Hrvata i Muslimana, dok se u Deklaracijama o pravima građana s Drugog zasjedanja ZAVNOBiH-a 1944. upotrebljava samo pojam “ravnopravnost” bez pojma “jednakost”, ali uvijek se misli samo na Srbe, Hrvate i Muslimane iz Bosne i Hercegovine (kojima je Bosna i Hercegovina “zajednička i nedjeljiva domovina”). Vidjeti u: Ibrahimagić, 2003: 78-79.

U vezi s ravnopravnošću naroda tokom historije Bosne i Hercegovine i utemeljenosti tog principa u odredbama ZAVNOBiH-a, o čemu je Mirko Pejanović jako puno pisao, važni su i njegovi akademski uvidi u pitanje konstitutivnosti naroda. On se pobliže tim pitanjem bavio u nizu svojih radova, a mi skrećemo pažnju na rad “Provođenje amandmana o konstitutivnosti naroda u Federaciji BiH i Republici Srpskoj” (Pejanović, 2005: 254-269), koji je prvobitno objavljen 2004. u časopisu *Pravna misao*. U tom radu, na tragu ideja ZAVNOBiH-a, on jasno definira stav da je ravnopravnost naroda ključni element državnosti Bosne i Hercegovine. Po njegovim uvidima, državnost Bosne i Hercegovine se temelji na ravnopravnosti građana i ravnopravnosti naroda, a taj koncept državnosti “nastao je kao izraz društveno-istorijskog bića bosanskohercegovačkog društva i njegove, kroz istoriju oblikovane, multietničke strukture stanovništva” (Pejanović, 2005: 254-255).

U tom kontekstu Pejanović piše o etničkoj diskriminaciji u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini kao posljedici etničke podjele u vrijeme rata, te ukazuje na važnost Odluke Ustavnog suda o konstitutivnosti naroda na cijelom prostoru države Bosne i Hercegovine 2000. godine. Njegovi uvidi u tok donošenja ove Odluke su važni, jer, zapravo, ne samo da svjedoče o njegovom akademskom doprinosu razumijevanja pojma ravnopravnost naroda kao temeljne ideje ZAVNOBiH-a nego ukazuju i na njegovo praktično djelovanje da se taj princip održi u životu kao model po kojem se može sačuvati državnost Bosne i Hercegovine. Pejanović piše i o poteškoćama u primjeni ove odluke o konstitutivnosti naroda na čitavom prostoru države Bosne i Hercegovine, kao što je problem konstituiranja klubova u pojedinim domovima naroda, ali je ovdje važno koliko je Pejanović svojim radovima doprinio razumijevanju ovih pojmova.

Zašto je ovo važno? Upravo zato što savremeni politički akteri nameću različita razumijevanja pojma ravnopravnosti i jednakosti. Naime, sve se više počinju poistovjećivati pojmovi ravnopravnosti i konstitutivnosti naroda, pa čak postoje tendencije da se savremeni pojam *konstitutivnost naroda* izjednačava s pojmom *ravnopravnost naroda* koja je u osnovi ZAVNOBiH-a.

Valjalo bi raščistiti dilemu da li postoji razlika između ravnopravnosti naroda i ravnopravnosti građana. Kao što smo mogli vidjeti, Pejanović u svojim radovima o idejama ZAVNOBiH-a govori i o ravnopravnosti naroda i ravnopravnosti građana ne nalazeći tu nikakav sukob. I drugi autori imaju slično mišljenje. “U našoj političkoj zbunjenosti plasira se lažna teza o sukobu i isključivosti građanina i naciona. Nacionalno i građansko nije i ne može biti u nikakvom odnosu sukoba, već u stalnoj međusobnoj stvaralački podupirućoj konstelaciji. Jasno je da nema uređene državne zajednice bez građanina kao političkog subjekta, pri čemu se ne treba plašiti nacionalne dimenzije u realiziranju osnovnih ljudskih prava.” (Lučić, 2024: 260). Prema Pejanovićevom mišljenju, ideja ravnopravnosti naroda i građana iz ZAVNOBiH-a je bila osnova na kojoj je Bosna i Hercegovina organizirala referendum 1992. i izvojevala neovisnost.

Ostaje još pitanje da li je ravnopravnost naroda iz ZAVNOBiH-a isto što i konstitutivnost naroda u savremenoj Bosni i Hercegovini? Pravnici su već utvrdili kako je konstitutivnost naroda relativno novi pojam. “Pojam konstitutivnosti naroda u ustavnoj i političkoj teoriji i praksi je novi pojam. On je korišten i ranije u Jugoslaviji ali isključivo kao politička kategorija. Status ustavne norme dobiva kada je uveden u ustavni sistem Federacije Bosne i Hercegovine Vašingtonskim mirovnim sporazumom 1994. godine. Potpisivanjem Dejtonskog mirovnog sporazuma godinu dana kasnije pojam konstitutivnosti naroda postaje ustavom određena i zaštićena vrijednost na teritoriji cijele Bosne i Hercegovine.” (Efendić, 2018: 63-64). Iako današnja “konstitutivnost Bošnjaka, Srba i Hrvata podrazumijeva njihovu ravnopravnost koja se ostvaruje na nivou kolektiviteta – kroz ravnopravnu/paritetnu zastupljenost u ustavom određenim institucijama sistema i posebnim mehanizmima zaštite vitalnih interesa konstitutivnih naroda”, valja naglasiti kako postoje autori koji insistiraju na tome da treba razlikovati *ravnopravnost* naroda koja je bila zagaranirana odlukama ZAVNOBiH-a od *konstitutivnosti* kojoj svjedočimo u savremenom bosanskohercegovačkom društvu. Neki autori, pak, smatraju, da je riječ o pojmovima istoga značenja te da je pojam konstitutivnost u javnoj i političkoj sferi danas neopravdano poprimila suviše negativne konotacije (Barbarić, 2023). Ne ulazeći u diskusiju o tome na koji način se danas u Bosni i Hercegovini treba realizirati pravo konstitutivnih naroda zagaranirano dejtonskim Ustavom, treba uzeti u obzir i tezu Nerzuka Ćurka o tome da je riječ ipak o različitim pojmovima kada govorimo o zavnobihovskoj ravnopravnosti i dejtonskoj konstitutivnosti. Naime, “ideja ZAVNOBiH-a [je] procesualna ideja zajedničke konstitutivnosti – Hrvati, Srbi i Bošnjaci kao Jedno grade svoju državu Bosnu i Hercegovinu a ne u odvojenim konstitutivnim kolonama što je [...] suštinska negacija ZAVNOBiH-a” (Ćurak, 2021: 83).

No, da bi se valjano razumjele osnovne ideje ZAVNOBiH-a, nije se dovoljno zadržati samo na pojmu *ravnopravnost* ili *konstitutivnost* nego i na pojmu *teritorijalna cjelovitost* Bosne i Hercegovine. Naime, na Drugom zasjedanju ZAVNOBiH-a uz “ravnopravnost Srba, Hrvata i Muslimana Bosne i Hercegovine” posebno se ističe da je ona “*njihova zajednička i nedjeljiva domovina*”. Ovaj stav iz Deklaracije o pravima građana od 1. jula 1944. sigurno je jedan od najznačajnijih stavova koje je usvojio ZAVNOBiH, jer upravo ova Deklaracija, naslanjajući se na raniju Rezoluciju s Prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a, definira *nedjeljivost* Bosne i Hercegovine. Na toj *nedjeljivosti* su insistirale i bosanskohercegovačke vladajuće elite poslije Drugog svjetskog rata. Na tome su one posebno bile aktivne tokom 1960-ih i 1970-ih godina, kada je Bosna i Hercegovina učvrstila svoju ravnopravnu poziciju unutar jugoslavenske federacije. Tako su nacionalna ravnopravnost i teritorijalna nedjeljivost istodobno značili afirmaciju bosanskohercegovačke državnosti, koja, doduše, nije imala međunarodni pravni status, ali će početkom 1992. i taj status međunarodno priznate države Bosna i Hercegovina dobiti zahvaljujući odlukama donesenim na ZAVNOBiH-u.

Literatura

- Barbarić, Dražen (2023) Konstitutivnost – sadržaj i konotacije neželjenog načela, u: Barbarić, Dražen; Galić, Domagoj (*Ne*)legitimnost i medijske funkcije: analiza zastupljenosti temeljnih ustavnih načela u medijskom prostoru Bosne i Hercegovine, Institut za društveno-politička istraživanja i Sveučilište u Mostaru, Mostar, 13-41.
- Ćurak, Nerzuk (2021) *Zašto je Bosna a ne ništa*, Centar za kritičko mišljenje, Mostar.
- Efendić, Kemal (2018) Konstitutivnost naroda u Bosni i Hercegovini: pregled teorijsko-pravnih i pojmovnih određenja, *Anali Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici*, god. 11, br. 21, 61-89.
- Ibrahimić, Omer (2003) *Bosanska državnost i nacionalnost*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo.
- Lučić, Zdravko (2024) Bosna i Hercegovina mora biti koncipirana na osnovnim načelima ZAVNOBiH-a, u: Pejanović, Mirko (ur.) *Državnost Bosne i Hercegovine u XX i XXI stoljeću: historijski izazovi i dostignuća u razvoju državnosti Bosne i Hercegovine*, Posebna izdanja CCXIII, Odjeljenje društvenih nauka 20, ANUBiH, Sarajevo, 250-263.
- Pejanović, Mirko (2005) *Politički razvitak Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu*, Šahinpašić, Sarajevo.
- Pejanović, Mirko (2013) Bosna i Hercegovina od ZAVNOBiH-a do Daytonskog sporazuma: kontinuitet izgradnje državnosti u XX stoljeću, *Historijska traganja*, br. 12, 27-48.
- Pejanović, Mirko (2015) Bosna i Hercegovina od ZAVNOBiH-a do Daytonskog sporazuma: kontinuitet izgradnje državnosti u XX stoljeću, u: Pejanović, Mirko, *Država Bosna i Hercegovina i demokratija*, University Press – Magistrat izdanja, Sarajevo, 19-38.
- Pejanović, Mirko (2019) Kontinuitet razvoja državnosti Bosne i Hercegovine od Prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a 1943. godine do referenduma građana o suverenosti i nezavisnosti 1992. godine, u: Pašalić Kreso, Adila; Pejanović Mirko; Katz, Vera (ur.) *Međunarodna naučna konferencija 75. godišnjica Prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a: povijesna utemeljenost obnovljene državnosti Bosne i Hercegovine u 20. i 21. stoljeću*, Sarajevo, 24. i 25. aprila 2019. godine. *Zbornik radova*, Posebna izdanja CLXXIX, Odjeljenje društvenih nauka 11/1, Odjeljenje humanističkih nauka 46/1, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 13-32.
- Pejanović, Mirko (2020a) Obrazovanje Prve narodne vlade na Trećem zasjedanju ZAVNOBiH-a predstavlja dovršetak konstitucije državne vlasti federalne Bosne i Hercegovine, u: Simović, Miodrag; Pejanović Mirko; Šehić, Zijad (ur.) *75. godišnjica Trećeg zasjedanja ZAVNOBiH-a: uloga Trećeg zasjedanja ZAVNOBiH-a u društvenom i političkom razvoju Bosne i Hercegovine*, Posebna izdanja CXCIII, Odjeljenje društvenih nauka 15, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 43-62.
- Pejanović, Mirko (2020b) Značaj odluka Drugog zasjedanja ZAVNOBiH-a za uspostavu i razvoj državnih institucija federalne Bosne i Hercegovine, u: Pejanović, Mirko (ur.) *Odluke Drugog zasjedanja ZAVNOBiH-a i njihov značaj za razvoj državnosti Bosne i Hercegovine. Zbornik radova sa Okruglog stola povodom obilježavanja 75. godišnjice Drugog zasjedanja ZAVNOBiH-a, održanog u Sanskom Mostu, 30. juni i 1. juli 2019. godine*, Savez antifašista i boraca narodnooslobodilačkog rata u Bosni i Hercegovini, SABNOR BiH, Sarajevo.

- Pejanović, Mirko (2021a) Prvo zasjedanje ZAVNOBiH-a 1943. i obnova državnosti Bosne i Hercegovine, u: Pejanović, Mirko, *Državnost Bosne i Hercegovine u XX i XXI stoljeću: studije, članci, intervjui*, University Press, Sarajevo.
- Pejanović, Mirko (2021b) Ideje ZAVNOBiH-a u političkoj praksi demokratskih snaga u Bosni i Hercegovini, u: Zijadić, Suad (ur.) *ZAVNOBiH i politika odbrane Bosne i Hercegovine u odnosu na rezultate Dejtonskog sporazuma. Zbornik radova sa okruglog stola, održanog u Sarajevu, 15. 12. 2020. godine / Okrugli sto "ZAVNOBiH i politika odbrane Bosne i Hercegovine u odnosu na Dejtonski sporazum"*, Fond Memorijala Kantona Sarajevo, Sarajevo.
- Pejanović, Mirko (2023) Ideje ZAVNOBiH-a u političkoj praksi demokratskih snaga u Bosni i Hercegovini, u: Pejanović, Mirko, *Bosna i Hercegovina 30 godina od sticanja nezavisnosti (studije, članci, recenzije knjiga)*, UMHIS, Sarajevo.
- Pejanović, Mirko (2024) Titova koncepcija državnosti Bosne i Hercegovine: od razgovora u Kladnju u julu 1943. sa rukovodstvom PKKPJ za Bosnu i Hercegovinu do prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a, u: Muratović, Rasim (ur.) *Zbornik radova s okruglog stola Tito i Bosna i Hercegovina: razgovor s rukovodstvom NOP-a za Bosnu i Hercegovinu u Plahovićima kod Kladnja 1943. godine, Kladanj, 30. 6. 2023. godine, Savez antifašista i boraca narodnooslobodilačkog rata u Bosni i Hercegovini*, SABNOR BiH, Sarajevo, 23-38.

THE IDEA OF ZAVNOBIH IN MIRKO PEJANOVIĆ'S SCHOLARLY WORK

Husnija Kamberović

Corresponding Member

Academy of Sciences and Arts of Bosnia and Herzegovina

hkamberovic@anubih.ba

ORCID: 0000-0003-0460-5018

Abstract: The paper presents Mirko Pejanović's insights into the importance of ZAVNOBIH's ideas for the concept of statehood in Bosnia and Herzegovina. His studies are significant because they demonstrate not only the continuity of Bosnian-Herzegovinian statehood but also offer a model for preserving the statehood of Bosnia and Herzegovina in the future. The key idea of ZAVNOBIH is the equality of peoples, and Pejanović's research shows how this idea, already embedded in the decisions of ZAVNOBIH's First Session, was represented in all constitutions of Bosnia and Herzegovina (1946, 1963, 1974), as well as in the consolidated text of the Constitution of the Republic of Bosnia and Herzegovina from 1993, which defines Bosnia and Herzegovina simultaneously as a state of equal citizens and a state of equal peoples.

A hallmark of all his works is the interdisciplinary approach, combining historiographical and political science perspectives, which adds particular value to his academic work. Pejanović's insights trace the developmental line of the idea of equality of peoples from ZAVNOBIH in 1943 to the Constitutional Court's decision on the constitutiveness of peoples throughout the territory of Bosnia and Herzegovina in 2000. He points to the contrast between ZAVNOBIH's concept of equality of peoples, on one hand, and ethnic discrimination in post-Dayton Bosnia, as a consequence of ethnic divisions during the war, on the other. Therefore, his research is important not only for historiography but also for contemporary discussions on the organization of Bosnia and Herzegovina.

Keywords: Bosnia and Herzegovina, ZAVNOBIH, Mirko Pejanović, equality of peoples, constitutiveness of peoples, ethnic discrimination